

PODZEMLJE

(prva tri poglavlja romana)

SIN

Kad sam diplomirao roditelji su mi poklonili odijelo.

Nosio sam ga i na promociji.

— Sad si stekao svoje mjesto u društvu — rekao mi je kod kuće otac.

Izgledao je zadovoljan, kao da je on svoje postigao.. Meni to, međutim, ništa nije značilo.

Iste večeri sam se napio. Kad sam se otrijeznio počeo sam tražiti posao.

Prije toga sam se, kao i ostali, prijavio na burzu rada.

Roditelji su dali uramiti diplomu.

Objesili su je na mjesto gdje su je svi mogli vidjeti tako da sam je napokon prestao primjećivati.

Čekao sam da i meni daju moje mjesto.
Ne znam jesam li ga i želio.

Vrijeme je prolazilo.

Ništa se nije događalo.

I dalje su me uzdržavali roditelji, već oboje u mirovini.

Majka se vratila šivanju. Otac joj je pomagao.

Ja se nisam mijenjao. Nisam ni stario.

Stan se punio dopisima koji mi nisu davali posao. Na neke natječaje javljao sam

se nekoliko puta iznova.

Stalno sam bio umoran.Valjda od čekanja...

Roditelji su me tješili, što me samo razdraživalo.Sve sam češće izbivao iz kuće.

Počeo sam navraćati u restoran "Klet" u susjedstvu.

Uvijek bez novaca, puštao sam da me časte...

Prošlo je četiri godine.

Još se nisam zaposlio.

U očima roditelja postao sam "krivcem". Počeli su govoriti da sam se "naviknuo na nerad", da se "ne znam okrenuti"...

Otac se razbolio: dobio je bronhijalnu astmu. Danju je kašljao u boravku, gdje sam ja inače spavao.

Čim bih zapalio cigaretu, otac bi se počeo gušiti.
Pušio sam na balkonu , u kupaonici, zahodu...
Zbog smrada iz obližnje tvornice konzervi u spavaćoj sobi nisu nikad otvarali prozor. Zato su vrata na hodnik držali vječno otvorena...
Noću sam slušao očevu astmatično hroptanje.
Ujutro sam im morao ustupiti boravak, staklenim vratima povezan s tijesnim prostorom kuhinje: ni ta se vrata nikad nisu zatvarala.
Polubudan premještao bih se u njihove goleme krevete, gdje bih ostao dok me ne bi pozvali na objed.

Svemu što sam koristio isticala se cijena: stanu, vodi, hrani, cigaretama, čipelama...
Što se tiče cigareta, tu cijenu sam nastojao prečuti. Ali su me zato morali tjerati jesti.
- Zašto me - izazivao sam - ne bi pustili umrijeti? Pošto ne privređujem, ne moram ni živjeti!
- Kad bi barem mogli! - srdio se otac.
- Ti si naš sin! - jaulala je majka.

Kućom su defilirale majčine mušterije i rođaci puni savjeta što bih sve" mogao raditi". Nakon nekog vremena više ih nisam čuo...
Ali sam se ipak pretvarao da ih slušam...Tako sam barem mogao, u poglede koji su me držali pijancem, prokrijumčariti koju čašicu rakije.

VIKTOR

Protjecala je peta godina kako tražim posao.
Tog proljeća grad je osvanuo prljav.Za okopnjelim snijegom ostalo je blato koje se osušilo i podiglo u zrak: prašina je visjela nad ulicama poput riđe, prozirne zavjese.

Tih dana javio sam se na natječaj za voditelja na televiziji,na nagovor svog susjeda i pajdaša iz "Kleti!, Viktora,honorarnog novinara na radiju. No možda sam se javio i zbog te prašine koja je sve činila nestvarnim, pa tako i činjenicu da sam se javljao uzalud.
Kad sam spomenuo Viktora, roditelji su se smrkнули.
Okrivljavali su ga da me je "naučio piti".

U RTV centru okupilo se nas stotinjak. Strpljivo smo čekali, predajući jedan drugome svoj umor.
Povremeno, otvarala bi se teška tapecirana vrata i na poziv "Slijedeći" jedan od nas bi ušao unutra.
Ostali bi okružili onog koji je izašao...

Ne znam koliko je trajalo dok sam došao na red.
Ne znam ni kako sam uopće stekao mjesto u tom redu

No čim sam ušao u studio, prišla mi je sićušna djevojka, crnih okruglih očiju i napudrala mi lice. Neki prištavi mladić ugurao mi je u ruke knjigu; drugi me je odveo na osvijetljeni prostor pred mikrofon. Odavde više nikoga nisam mogao vidjeti, no zato su svi mogli gledati mene.

Glas iz tame naredio je:

— Čitajte!

Zagledao sam se u crveno podcrtana slova. Počeo sam čitati, tiho, pa sve glasnije. Jezik mi se zaplita o poruke teksta koji je s neshvatljivom složenošću suglasnika govorio o morskoj travi. Još sam se znojio kad su povikali:

— Dosta!

Iznenadio sam se kao da sam još nešto očekivao; sve se završilo prebrzo! Najzad me glas morao upozoriti:

— Maknite se!

Tek tada sam izašao.

Vani sam se zadržao kraj skupine koju sam malo prije napustio. Sjetivši se kako sam napudran stajao u studiju, počeo sam se smijati kao da sam na tom natječaju ja nekog nadigrao.

Pogledali su me sumnjičavo, pa s nevjericom, pa srdito; kao da sam im tim smijehom oduzimao posao.

Više nije bilo moguće ostati...

Izašao sam brišući s lica puder čiji me miris podsjetio na noć što sam je proveo u krevetu jedne kavanske pjevačice.

Nešto je bilo pogrešno.

Otišao sam u kafić preko puta RTV-centra, gdje sam imao sastanak s Viktorom.

On nikako da dobije stalan posao na radiju. Kažu da "mora diplomirati". Viktor, pak, tvrdi da ga ne primaju "radi politike". O tome može govoriti neumorno, poput stroja.

I sad je, ugledavši me, odmah počeo ...

Jutros, u redakciji, tek što je stigao, kad se pojavi direktor i predstavlja im "kolegu". Ovog na radiju nisu nikad vidjeli, no direktor ga srdačno udara o rame.

— To je Joso! — kaže.

Uskoro se saznaje da je s direktorom u rodu..

Govoreći, Viktor se sve više žestio. Sivo lice postalo je surovo.

Počeo je pričati kako će "srušiti državu". Mene je odmah unaprijedio u ortaka.

Uzvrćao sam tek toliko da ga utišam, jer su nas već svi u kafiću promatrali. Naoružavao je ljude za "odlučan trenutak".

Sve što je govorio već sam negdje čuo. Rekao sam mu da prestane.

Naljutio se.

— Ti ne znaš što je povijest! Povijest je napredak! - derao se.
Nisam ništa odgovorio. Možda je to istina, ali meni je uvijek sve isto.

S pričom o "rušenju države" napustili smo kafić.

Vani je Viktor stao pripovijedati o pljački benzinske crpke.

Iscrpno mi je izložio mogući plan prepada. Zatim je počeo trošiti opljačkani novac, kupujući jahte, viski, žene, cigare...

Sve me to nije privlačilo.

- Što bih s novcem? - pitao sam se. Nisam vjerovao da postoji svota koja bi me oslobodila mene samog i učinila me nekim drugim.

Iduća tema bila je "ponovno rođenje". Upitao me vjerujem li da ću se "ponovo roditi?"

- To mi je svejedno - odgovorio sam - jer ću se roditi drugačiji.

- Što bi ti? Besmrtnost? - rugao mi se.

U tom smo razgovoru stigli do "Kleti".

Ušao sam, iako su me moji kod kuće čekali.

Možda baš radi toga.

Kad sam izašao iz "Kleti" bilo je kasno poslijepodne.

Teško sam se uspinjao stubištem. U glavi mi se mutilo od gladi i pića.

Moji su me dočekali u društvu Marije Kantoci, susjede iz prizemlja. Pred njom mi nisu htjeli prigovarati na zakašnjenju. Ipak sam osjećao njihove prigovore kao izrečene.

Među nama su riječi već odavno prestale bog zna što značiti.

Kad je Kantocijeva otišla, počeli su me ispitivati "kako je bilo na audiciji?", no nisam im imao što o tome reći. Ni oni — kao ni Viktor — nisu čuli ništa što nije odgovaralo njihovoj predstavi stvarnosti.

Ipak, da ih ne razočaram, rekao sam im da "nije bilo loše".

Otac se, međutim, nije se dao prevariti.

— Ti se ne znaš predstaviti! — predbacio mi je.

Složio sam se, samo da se ne bi dalje objašnjavali. On bi ionako ostao pri svojem, a ja nisam imao što braniti.

Te noći dugo nisam mogao zaspati.

Ležao sam nauznak s mrakom sobe u očima.

Mislio sam na to kako sam ocu prešutio da sam se na audiciji dao napudrati i da nisam shvatio kad je trebalo otići. Morali su me odande otjerati...

Njega bi to uvrijedilo. Mene nije.

Ali kako mu reći da se nisam uvrijedio stoga jer mi taj svijet, u koji me gura, ništa ne znači.

MARIJANA

Početak ljeta "Klet " su zatvorili. "Preuređuje se", visjela je tabla na vratima.

Viktor je otišao na more.

Više nije bilo ni natječaja na kojima bih mogao propadati.

Pločnici su se rastopili.

Grad ispraznio.

Započele su sparine.

Vukao sam se ulicama košulje slijepljene uz tijelo.

Bez većih rasprava dobivao sam novac za pivo. Pio sam ga iz blago orošenih boca ne mogavši dočekati da ga prelijem u čašu.

Grad mi je okretao svoje ustajalo lice.

Hodao sam držeći se sjena kuća.

Zavirivao sam u veže s mirisima njenih sirotinjskih čuštajza...

Vidio sam skotnu mačku kako se vuče stubištem. Osjetivši me, zaustavila se, okrenuvši glavu. Naduti trbuh gotovo je dodirivao tlo. Mačice će podaviti, pa će opet biti skotna.

Pitao sam se da li je ona zadovoljna svojim mjestom na svijetu.

Sumnjao sam u to.

Otišao sam u zalogajnicu na pivo i srdele.

Bilo je to mjesto s pultovima umjesto stolova.

Oznojena plavuša pružila mi je plastični tanjurić sa šakom ribica poklopljenih kruhom u koji je bila ubodena čačkalica. Odložio sam ga na pult, otišao po pivo. Čekajući ga primijetio sam zgurenu priliku kako prilazi mom mjestu za pultom.

Čovjek se kretao kao da je cilj odabrao unaprijed. Čim je stigao navalio je na moje srdele. Jeo je prstima, žurno, ne osvrćući se. Pošto je pojeo srdele, prisvojio je kruh. S kruhom u džepu udaljio se k vratima, gdje se umirio naglo kao insekt.

Promatrao sam ga.

Otečeni obrazi prignječili su oči. Unatoč vrućini zaogrnut je prljavim zimskim kaputom. Kosa mu se cakli kao namazana mašću. Očice proždrljivo pretražuju tanjure...

Dokrajčio sam kiselo pivo, naručio još jedne srdele.

Ostavio sam ih gdje i prethodne, udaljio se, pričekao.

Ali ovoga puta Glad se nije htjela približiti. Odbila je od sebe napraviti pokus.

Zalogajnicu sam napustio žedniji nego kad sam ušao.

Preko puta ugledah kino.

Plakati i fotografije reklamirali su kriminalistički film.

Iz predvorja je, kad sam prišao, strujala svježina, sušeći mi znoj na čelu.

Ušao sam, kupio kartu i stao uz šank sa zrcalima.

Naručio sam mineralnu vodu zureći u svoj odraz koji mi se najednom učini dijelom zrcala. Nisam više od sebe mogao odvojiti pogled kao da će se moj odraz od mene osamostaliti.
Zrcalo me htjelo ugrabiti!

Mlada žena promatrala me preko zrcala.
Okrenuo sam se. Nasmiješio. Kad mi je uzvratila iznenadio sam se, no bez oklijevanja započeh razgovor..
Tako sam tog dana ponovo upoznao Marijanu.

Spomenula je da smo se već sreli na nekoj zabavi kod Viktora. Nisam se mogao sjetiti. Uhvatio sam se Viktora da bi nastavili razgovor.
— Da — rekao sam — često ga viđam. A i spremamo se zajednički opljačkati banku.
Nasmijao sam se. Samo ja! To je bilo loše, trebali smo se nasmijati oboje. Ovako je moj smijeh zazvučao lažno.

Zazvonilo je i ušli smo u dvoranu. Na platnu su se prikazivale reklame. Stolice su bile neudobne i pretijesne za moje noge. Ukočio sam se osjećajući njezinu blizinu. Ipak sam uspijevao pratiti zbivanja filma. Bivši zatvorenik došao se u zatvor sjećati. Zgrada zatvora bila je pretvorena u muzej. Sjećanja su navirala dok je razgledavao prostorije. Kako je hodao galerijama stopala su mu se povećavala...Koračanje je pratilo muklo udaranje gonga.

Poslije smo oboje ušli u sparinu njenog auta.
Živjela je u neboderu izraslom usred parka.
Kad sam je u dizalu zagrlio odmah mi je uzvratila poljubac.
Legli smo na krevet u njenom zamračenom stanu. Plahte su mirisale na svježinu...

Radila je kao službenica u banci.
Muž joj je bio zaposlen na nekim gradnjama u Keniji, odakle joj je slao razglednice koje je ostavljala svugdje po stanu.
Nije mu se pridružila da "ne izgubi posao".
Štedjeli su planirajući "izgraditi kuću".

Marijani sam navraćao gotovo svako poslijepodne.
Pričali smo o filmovima, glazbi, događajima iz novina, ni o čemu..Televizor i radio stalno su bili uključeni. Kad bi zašutjeli, ona bi se nečeg prihvaćala. Gurao sam komode, ormare, naslonjače. Sud bi donosila dugim posmatranjem s vrata.
- Ne valja - rekla bi. - Sad je sve stiješnjeno!

Nikada nije stvarima pronalazila mjesto. Ili ga nije pronalazila za nas?
- Ti si ptica koja gradi gnijezdo - našalio sam se, jednom.
- Ja ga imam!- rasrdila se.
- Nitko ti ga - odgovorio sam - ne misli razrušiti...

- Dobro, dobro - brzo je prekinula razgovor.

Iz Kenije donijela mnoštvo suvenira i haljine koje su se oko tijela omotavale kao plahte. Kuhala je jako začinjena jela, mirisa koji su se dugo zadržavali u zraku.

Kad bih s trinaestog kata pogledao kroz prozor činilo mi se kao da sam u krletci obješenoj ispod neba.

Za jednog od rijetkih izlazaka otišli smo u zoološki vrt, gdje je opčinjeno promatrala ptice.

Ja sam za to vrijeme jednostavno gledao pred sebe. Nisam shvaćao njenu zanesenost. Meni je sve bilo jednako. I ptice, i majmuni, i lavovi.

- Zašto nemaš djece? - upitao sam je, jednom.

- Muž je - odgovorila je - prebolio mums. Oneraspoložila se, pa sam je prestao ispitivati. To mi ionako ništa nije značilo.

Iz tog vremena još se sjećam: Marijaninog lica, smirenog, na prijelazu večeri u noć; orošenih boca piva na kojima smo hladili dlanove.; izlaza Sunca rasprostrtog cijelim horizontom; uzaludnog traženja svježine u jutrima; očevog predbacujućeg pogleda kad bih prespavao van kuće; fotografije u boji Marijaninog muža zaostale na stolu nakon posjeta njenih kolegica iz banke; muka koji je fotografija unijela u prostor... I napokon, sjećam se duge vožnje tramvajem u sparnoj tišini popodneva kroz predgrađe kojeg sam obrise poznavao bolje od svog lica.

- kraj odlomaka romana „NIŠTARIJA“

